

ΕΝΤΙ ΤΖΕΪΚΟΥ

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΜΠΕΣΤ ΣΕΛΕΡ

Ο πιο ευτυχισμένος άνθρωπος στη γη

Η όμορφη ζωή ενός επιζώντα του Άουσβιτς

ΠΡΟΛΟΓΟΣ: ΜΑΡΙΖΑ ΝΤΕΚΑΣΤΡΟ

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Ο πιο ευτυχισμένος άνθρωπος στη γη**
ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ: The Happiest Man on Earth
Από τις Εκδόσεις Pan Macmillan Australia Pty Ltd, Σίδνεϊ 2020
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Eddie Jaku
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Νίκη Τρουλλιανού
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Γιώργος Κασαπίδης
ΜΑΚΕΤΑ ΕΞΟΦΥΛΛΟΥ: Τζίνα Γεωργίου
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ραλλού Ρουχωτά, Ελένη Σταυροπούλου

© Eddie Jaku, 2020
All rights reserved.
© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2021

Πρώτη έκδοση: Μάιος 2021, 5.000 αντίτυπα

Έντυπη έκδοση ISBN 978-618-01-3886-3
Ηλεκτρονική έκδοση ISBN 978-618-01-3887-0

Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτίου.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.

Από το 1979

Έδρα:

Τατοΐου 121, 144 52 Μεταμόρφωση

Βιβλιοπωλείο:

Εμμ. Μπενάκη 13-15, 106 78 Αθήνα

Τηλ.: 2102804800 • fax: 2102819550

PSYCHOGIOS PUBLICATIONS S.A.

Publishers since 1979

Head Office:

121, Tatoïou Str., 144 52 Metamorfossi, Greece

Bookstore:

13-15, Emm. Benaki Str., 106 78 Athens, Greece

Tel.: 2102804800 • fax: 2102819550

e-mail: info@psychogios.gr

www.psychogios.gr • <http://blog.psychogios.gr>

ΕΝΤΙ ΤΖΕΪΚΟΥ

Ο πιο ευτυχισμένος άνθρωπος στη γη

Η όμορφη ζωή ενός επιζώντα του Άουσβιτς

Μετάφραση: Νίκη Τρουλλινού

Πρόλογος: Μαρίζα Ντεκάστρο

Για τις μελλοντικές γενιές

*Μην περπατάς πίσω μου,
ίσως να μην μπορώ να σε οδηγήσω.
Μην περπατάς μπροστά μου,
ίσως να μην μπορώ να ακολουθήσω.
Περπάτα δίπλα μου και γίνε φίλος μου.*

– Ανωνύμου

ΠΡΟΛΟΓΟΣ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

Όπου υπάρχει ζωή, υπάρχει ελπίδα.

ΑΒΡΑΑΜ ΣΑΛΟΜΟΝ –χαϊδευτικά Άντι– Γιακούμποβιτς, Γερμανός, Λιψία, 1920. Έντι Τζέικου, πολίτης της Κοινοπολιτείας της Αυστραλίας. Είναι το ίδιο πρόσωπο πριν και μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ένας από τους χιλιάδες εβραίους οι οποίοι δεν άντεξαν να συνεχίσουν τη ζωή τους σε μια Ευρώπη που τους σακάτεψε και γι' αυτό την εγκατέλειψαν για χώρες όπου θα μπορούσαν να ξεκινήσουν από την αρχή.

Ο Έντι Τζέικου είναι από τους τελευταίους μάρτυρες μιας εποχής που τραυμάτισε όσο καμιά τον 20ό αιώνα.

Τα τραύμα που άφησε ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος έχει εγγραφεί ανεξίτηλα στο σώμα της κοινωνίας και παραμένει ανεπούλωτο. Αναφέρομαι στη βιομηχανία του θανάτου και την επιτυχημένη ναζιστική επιχείρηση εξόντωσης του ευρωπαϊκού εβραϊκού πληθυσμού. Στο Ολοκαύτωμα. Τραύμα ανοικτό όχι επειδή μας το θυμίζουν οι λίγοι πλέον επιζώντες του Ολοκαυτώματος, αλλά γιατί οι ιδέες που το έκαναν πραγματικότητα, επιβάλλοντάς το πριν από εβδομήντα και πλέον χρόνια στην ευρωπαϊκή ήπειρο, αναφύονται με νέο σθένος. Μορφώματα με ναζιστικές απόψεις και ιδεώδη εξακολουθούν να υπάρχουν στην Ευρώπη και αλλού συντηρώντας τη μισαλλοδοξία, τον ρατσισμό με τα πολλά πλοκάμια του, τον αντισημιτισμό.

Αφορμή για να διαβάσουμε το έργο του Έντι Τζέικου δεν είναι ούτε οι ιστορικές επέτειοι, ούτε τα κεφάλαια της σχολικής ύλης, αν πρόκειται για νέους σχολικής ηλικίας. Οι αφορμές προκύπτουν κάθε στιγμή, όταν φαινόμενα όπως αυτά που προανέφερα μοιραία κατευθύνουν τον προβληματισμό μας και φέρνουν στην επιφάνεια τα τραύματα, τις αιτίες που τα γέννησαν και τα αποτελέσματά τους.

Έχουν γραφτεί χιλιάδες σελίδες για το πώς οι μηχανισμοί προπαγάνδας των ναζι εκμεταλλευτήκαν θρησκευτικά και πολιτισμικά στερεότυπα, για το πώς τα επένδυσαν με επιστημονικοφανείς θεωρίες, οι οποίες παρέλυσαν τα ηθικά αντανakλαστικά πολιτισμένων ανθρώπων, με αποτέλεσμα *οι φίλοι να έγιναν ξαφνικά δολοφόνοι*. Αναρωτιέται ο Έντι Τζέικου, κι εμείς που τον διαβάζουμε, *πώς είναι δυνατόν να καλλιεργείται τέτοιο μίσος μεταξύ ανθρώπων που έζησαν αρμονικά πλάι πλάι. Πώς είναι δυνατόν να μετατρέπει κανείς τους φίλους του σε εχθρούς*. Πώς είναι δυνατόν οι διπλανοί από φίλοι να γίνονται ο ένας θύτης και ο άλλος θύμα. Αναρωτιέται τι ήταν εκείνο το οποίο είχε τη δύναμη να μεταβάλει τις συνειδήσεις των συμπολιτών του Γερμανών, σε ποιες ανασφάλειες και σε ποιες αδυναμίες ακούμπησε για να το πετύχει, μετατρέποντας χιλιάδες άτομα σε *υποχείρια του μίσους*.

Αυτά και άλλα ερωτήματα στοιχειώνουν τον εκατοντάχρονο άνδρα, ερωτήματα που δεν έχουν εξήγηση και παραμένουν ανοιχτά, γιατί κανένας σώφρων, λογικός άνθρωπος, ανεξαρτήτως κοινωνικού και μορφωτικού επιπέδου, δεν μπορεί να δώσει απαντήσεις.

Ο κάθε Ευρωπαίος εβραίος, είτε Γιακούμποβιτς ήταν το όνομά του, είτε άλλο, στιγματίστηκε από το μίσος σε σημείο που *ο θάνατος να θεωρείται καλύτερος από τη ζωή!*

Το βιβλίο *Ο πιο ευτυχισμένος άνθρωπος στη γη* είναι μία από τις εκατοντάδες μαρτυρίες των επιζώντων του Ολοκαυτώματος. Μοναδική όπως μοναδική είναι καθεμιά από αυτές.

Η ιστορία του Έντι Τζέικου είναι το σκηνικό μέσα στο οποίο παίχτηκε το δράμα του πώς να διαφυλάξεις την ανθρωπιά σου σε φρικτούς, ακραίους καιρούς.

Η ζωή μπορεί να είναι όμορφη, αν την κάνεις όμορφη, γράφει και δεν έχει άδικο.

Πράγματι, στα μεταπολεμικά χρόνια οι δυτικοευρωπαϊκές κοινωνίες έζησαν ειρηνικά σε μια ευημερία χωρίς προηγούμενο. Ο Έντι Τζέικου ήταν ένας από αυτούς που έβαλαν στην άκρη τα δραματικά περασμένα, ξανάπιασε το νήμα, έκανε οικογένεια, παιδιά και εγγόνια, έστησε δουλειά, απέκτησε νέους φίλους.

Το τραύμα του Ολοκαυτώματος αλλού συγκαλύφθηκε, αλλού αποσιωπήθηκε ή περιέπεσε στη λήθη. Κι ενώ η λήθη νεκρώνει και εξαφανίζει, οι μηχανισμοί της συγκαλύψης και της αποσιώπησης κινδυνεύουν, για κακή τους τύχη, κάποια στιγμή να αποκαλυφθούν, με αποτέλεσμα να ξανανοίξει η συζήτηση για τα αίτια, τα αποτελέσματα της ναζιστικής θηριωδίας και την παρουσία τους στις μέρες μας.

Πέρασαν πολλές δεκαετίες μέχρις ότου ο Έντι Τζέικου αποφασίσει να μιλήσει, πρώτα στα παιδιά του και στη συνέχεια σε μαθητές και ενήλικους για τα φρικτά χρόνια των διώξεων και των στρατοπέδων. Μίλησε για να υμνήσει τη ζωή και όχι τον θάνατο, θεωρώντας ότι είναι το χρέος που οφείλει στην κοινωνία ώστε να μη μεγαλώνουμε παιδιά στη σκιά του μίσους και του φόβου. Σκοπός του είναι να μοιραστεί όχι τον πόνο αλλά την ελπίδα για να γίνει ο κόσμος καλύτερος και να μεταφέρει στις νεότερες γενιές αξίες που αν χαθούν,

θα χαθούμε κι εμείς. Με δυο λόγια, έχει την πίστη ότι η ελπίδα είναι το καύσιμο της επιβίωσης και η αγάπη είναι το καλύτερο φάρμακο.

Γνωρίζει καλά ότι και ο ίδιος στη δύση της ύπαρξής του είναι ένας από τους φορείς για τη διατήρηση της μνήμης. Ξέρει επίσης ότι όταν χαθούν τα φυσικά υποκείμενα που τη μεταφέρουν, τα γραπτά θα μείνουν για να θυμίζουν, έστω και χωρίς απαντήσεις, το πλήγμα που δέχτηκε ο πολιτισμός κατά τον 20ό αιώνα.

Η μαρτυρία του Έντι Τζέικου είναι μια ιστορία αγωνίας, φρίκης και τρόμου η οποία θέτει φιλοσοφικά, ηθικά ζητήματα σχετικά με την ανθρώπινη φύση. Για το καλό –συμπόνια, ενσυναίσθηση– και για το κακό – φόβος, αλαζονεία, κακία, αδιαφορία. Ακόμα θέτει τα πολιτικά ζητήματα των ανθρώπινων δικαιωμάτων, της ισότητας, της καταπολέμησης των διακρίσεων και του αποκλεισμού, της προστασία της ανθρώπινης ζωής και της αξιοπρέπειας, των προκαταλήψεων και της συγκρότησης των κοινωνικών στερεοτύπων τα οποία προβληματίζουν κάθε σκεπτόμενο άνθρωπο. Και τέλος, τον τρόπο με τον οποίο το μικρό και τυχαίο γίνεται μεγάλο. Στην ουσία της, αυτή η αφήγηση είναι μία ιστορία ανθρωπιάς, αλληλοβοήθειας και βοήθειας, όπως τόσες φορές εισέπραξε ο ίδιος από γνωστούς και αγνώστους. *Η καλοσύνη βρίσκεται παντού, ακόμα και στους ξένους.*

Όμως τα πράγματα δεν είναι ρόδινα. Η άγνοια εν πολλοίς βασιλεύει ακόμα όπως αποδεικνύουν έρευνες, άρθρα στον Τύπο, ιστοσελίδες στο διαδίκτυο και, φευ, αξιόποινες πράξεις.

Αυτή την άγνοια επιδιώκει να άρει ο Έντι Τζέικου ξεδιπλώνοντας στα δεκατέσσερα κεφάλαια του βιβλίου την προσωπική πορεία του από την ευτυχισμένη παιδική ηλικία, την τραγική νεότητα των πρώτων διώξεων, τον εγκλεισμό στο

Άουσβιτς, όπου έχασε την ταυτότητά του και έγινε ο αριθμός 172338 στο γρανάξι της ναζιστικής μηχανής, και την επάνοδο στη ζωή. Η γενιά μας έχει ακόμα τη δυνατότητα προσωπικής επαφής με θύματα της εξωφρενικής ναζιστικής ιδεολογίας. Ζουν ανάμεσά μας, αρκετοί και στην πατρίδα μας. Η συνομιλία μαζί τους είναι τιμή στη ζωή!

Είναι γεγονός ότι η ανάγνωση μαρτυριών ή η επαφή με επιζώντες που αφηγούνται, προσωποποιεί την Ιστορία, καθώς δε μιλούν οι αριθμοί αλλά συγκεκριμένοι άνθρωποι που επέζησαν αυτών των καταστάσεων. Και στην περίπτωση που δεν έχουμε τη δυνατότητα να συνομιλήσουμε διά ζώσης με επιζώντες, μπορούμε να ανατρέξουμε στις γραπτές μαρτυρίες τους. Μαρτυρίες υπάρχουν σε κάθε γλώσσα και αποτελούν ένα πολύ δυνατό και αξιόπιστο εργαλείο για την επικαιροποίηση της μνήμης. Ευαισθητοποιούν και δυνητικά διαμορφώνουν συνειδήσεις. Και είναι καθοριστική για την αντίληψή μας για την Ιστορία γενικότερα. Κατά συνέπεια, δεν πρέπει να κρύβουμε αυτά τα εξαιρετικά τραυματικά γεγονότα, ηθικολογώντας γενικά και αόριστα περι αξιών, αλλά να τα θέτουμε στην κρίση όλων.

Η ιστορία του Έντι Τζέικου δεν είναι μια επανάληψη όσων έχουμε διαβάσει και έχουν γραφτεί από και για τα θύματα του Ολοκαυτώματος καθώς και για τους θύτες που εφάρμοσαν όσα εφάρμοσαν. Ο Τζέικου δεν τους μισεί. Αυτό που διαφοροποιεί την αφήγησή του είναι ο ουμανισμός, η προσωπική πορεία του η οποία στηρίχθηκε σε ηθικές αρχές και αξίες, μια φιλοσοφία ζωής που του έδινε δύναμη. Όταν ο κανόνας στην κοινωνία των νεανικών του χρόνων ήταν, αφενός, να χάσει την ανθρώπινη υπόστασή του και τελικά να γίνει καπνός όπως εκατομμύρια συνάνθρωποί του, ο Τζέικου παρέμεινε άνθρωπος διατηρώντας την πίστη του σ' αυτές. Επέζησε γιατί δεν τον εγκατέλειψαν τα κρίσιμα χρόνια της δοκιμασίας του.

Ο Έντι Τζέικου, στην προσπάθειά του να επιβιώσει, αντέταξε στη βαρβαρότητα της βίας, την ελπίδα και την καλοσύνη. Κι εδώ βρίσκεται η διαφορά του δικού του λόγου απ' όλες τις συγκλονιστικές μαρτυρίες επιζώντων! Διαβάζοντας τη μαρτυρία του εκεί στάθηκα.

Και κατάλαβα γιατί ο Έντι Τζέικου, αυτός ο «συνηθισμένος» άνθρωπος, νιώθει πως είναι *Ο πιο ευτυχισμένος άνθρωπος στη γη*: Δεν ξέχασε, δε μίσησε, πρόσφερε και εξακολούθει να προσφέρει στην κοινωνία!

Μαρίζα Ντεκάστρο
Συγγραφέας-Κριτικός λογοτεχνίας

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΑΓΑΠΗΤΕ ΜΟΥ ΝΕΕ ΦΙΛΕ.

Έχω ζήσει έναν αιώνα και ξέρω πώς είναι να κοιτά κανείς το κακό κατάματα. Έχω αντικρίσει τις χειρότερες πλευρές της ανθρωπότητας, τις φρικαλεότητες των στρατοπέδων συγκέντρωσης και τις προσπάθειες των ναζί να αφανίσουν τον λαό μου.

Τώρα όμως θεωρώ τον εαυτό μου τον πιο ευτυχισμένο άνθρωπο στη γη. Μέσα απ' όσα βίωσα, έμαθα αυτό: η ζωή μπορεί να είναι όμορφη, αν την κάνεις όμορφη.

Θα σας διηγηθώ την ιστορία μου – για μεγάλα διαστήματα θλιβερή και ζοφερή, αλλά με ευτυχή κατάληξη. Επειδή η ευτυχία είναι τελικά επιλογή μας. Από εμάς εξαρτάται.

Ας δούμε πώς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

*Υπάρχουν πολλά πράγματα
που είναι πολυτιμότερα από τα χρήματα.*

ΓΕΝΝΗΘΗΚΑ ΤΟ 1920 ΣΤΗ ΛΙΨΙΑ, μια πόλη της ανατολικής Γερμανίας. Το όνομά μου ήταν Αβραάμ Σάλομον Γιακούμποβιτς, αλλά οι φίλοι μου με φώναζαν Άντι, στα αγγλικά Έντι. Για εσάς λοιπόν, φίλοι μου, είμαι ο Έντι.

Ήμασταν μια μεγάλη, αγαπημένη οικογένεια. Ο πατέρας μου ονομαζόταν Ίσιντορ και είχε τέσσερις αδελφούς και τρεις αδελφές, η μητέρα μου ονομαζόταν Λίνα και είχε δώδεκα αδελφια. Φανταστείτε το κουράγιο της γιαγιάς μου να μεγαλώνει τόσα παιδιά! Η γιαγιά μου έχασε έναν γιο στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, έναν εβραίο που θυσίασε τη ζωή του για τη Γερμανία, καθώς επίσης και τον σύζυγό της, τον παππού μου, που ήταν ιερέας στον στρατό και δεν επέστρεψε ποτέ από τον πόλεμο.

Ο πατέρας μου ήταν μετανάστης από την Πολωνία που εγκαταστάθηκε στη Γερμανία – και ένωθε πραγματικά υπερήφανος που ήταν Γερμανός πολίτης. Η πρώτη φορά που έφυγε από την Πολωνία ήταν όταν αποφάσισε να γίνει μαθητευόμενος στη μηχανολογία για την εταιρεία Ρέμινγκτον, η οποία κατασκεύαζε γραφομηχανές. Επειδή μιλούσε καλά αγγλικά, κατάφερε να φτάσει μέχρι την Αμερική, δουλεύοντας σ' ένα γερμανικό εμπορικό πλοίο.

Κατά την παραμονή του στην Αμερική, κατάφερε να διαπρέψει στο επάγγελμά του, αλλά του έλειπε η οικογένειά του,

κι έτσι αποφάσισε να επιστρέψει στην Ευρώπη με ένα άλλο γερμανικό πλοίο για να την επισκεφθεί – δυστυχώς, όμως, η επιστροφή του συνέπεσε με το ξεκίνημα του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Επειδή ταξίδευε με πολωνικό διαβατήριο, αιχμαλωτίστηκε από τους Γερμανούς σαν παράνομος μετανάστης. Σύντομα, ωστόσο, η γερμανική κυβέρνηση αναγνώρισε τις ικανότητές του στη μηχανολογία, κι έτσι αποφυλακίστηκε και άρχισε να εργάζεται σε ένα εργοστάσιο στη Λιψία, στην κατασκευή βαρέων όπλων. Εκείνη την εποχή ερωτεύτηκε όχι μόνο τη μητέρα μου αλλά και την ίδια τη Γερμανία, όπου και έμεινε μετά τον πόλεμο. Άνοιξε ένα εργοστάσιο στη Λιψία, παντρεύτηκε τη μητέρα μου και λίγο αργότερα ακολούθησε η γέννησή μου. Δύο χρόνια μετά ήρθε στον κόσμο η μικρή μου αδελφή Γιοχάνα, την οποία φωνάζαμε Χένι.

Τίποτα δεν μπορούσε να κλονίσει το αίσθημα πατριωτισμού και υπερηφάνειας που έτρεφε ο πατέρας μου για τη Γερμανία. Θεωρούσαμε τον εαυτό μας πρωτίστως Γερμανό, δευτερευόντως Γερμανό και έπειτα εβραίο. Η θρησκεία μας δε μας φαινόταν τόσο σημαντική όσο το να είμαστε καλοί πολίτες για τη Λιψία. Τηρούσαμε τις παραδόσεις και τις αργίες μας, αλλά κατά βάθος ήμασταν αφοσιωμένοι στη Γερμανία. Ήμουν υπερήφανος που καταγόμουν από τη Λιψία, η οποία για οχτακόσια χρόνια ήταν το λίκνο της τέχνης και του πολιτισμού. Είχε μία από τις παλαιότερες συμφωνικές ορχήστρες στον κόσμο και ήταν μια πόλη που είχε εμπνεύσει τον Γιόχαν Σεμπάστιαν Μπαχ, την Κλάρα Σούμαν, τον Φέλιξ Μέντελσον καθώς και αμέτρητους άλλους – συγγραφείς, ποιητές και φιλοσόφους: τον Γκαίτε, τον Λάιμπνιτς, τον Νίτσε.

Για πολλούς αιώνες, οι εβραίοι αποτελούσαν αναπόσπαστο κομμάτι της κοινωνίας στη Λιψία. Ήδη από τη μεσαιωνική εποχή, η μεγάλη αγορά γινόταν την Παρασκευή και όχι το Σάββατο, ώστε να μπορούν να συμμετέχουν οι εβραίοι

έμποροι, καθώς η εργασία ήταν απαγορευμένη γι' αυτούς το Σάββατο, το εβραϊκό Σαμπάτ. Επιφανείς εβραίοι πολίτες και φιλόανθρωποι συνέβαλαν εξίσου στο δημόσιο συμφέρον και στην εβραϊκή κοινότητα και μεταξύ άλλων δημιούργησαν ορισμένες από τις ομορφότερες συναγωγές της Ευρώπης. Η αρμονία ήταν μέρος της ζωής, μιας ευτυχισμένης ζωής για ένα παιδί. Ο ζωολογικός κήπος απείχε μόλις πέντε λεπτά με τα πόδια από το σπίτι μας και ήταν διάσημος για τον μεγαλύτερο αριθμό λιονταριών παγκοσμίως. Φαντάζεστε πόσο συναρπαστικό ήταν για ένα μικρό αγόρι; Είχαμε επίσης τεράστιες εμπορικές εκθέσεις δύο φορές τον χρόνο, τις οποίες επισκεπτόμουν με τον πατέρα μου και οι οποίες καθιστούσαν τη Λιψία μία από τις πιο πλούσιες και εξευγενισμένες πόλεις της Ευρώπης. Χάρη στην τοποθεσία της και στη σημασία που είχε αποκτήσει ως εμπορική πόλη, η Λιψία αποτελούσε κομβικό σημείο για τη διάδοση νέων ιδεών και τεχνολογιών. Το πανεπιστήμιό της, το δεύτερο παλαιότερο στη Γερμανία, είχε ιδρυθεί το 1409. Η πρώτη καθημερινή εφημερίδα παγκοσμίως εκδόθηκε στη Λιψία το 1650. Ήταν μια πόλη γεμάτη βιβλία, μουσική, όπερα. Όταν ήμουν μικρός, πραγματικά πίστευα ότι ανήκα στην πιο διαφωτισμένη, καλλιεργημένη, εξελιγμένη –και σίγουρα στην πιο μορφωμένη– κοινωνία σε ολόκληρο τον κόσμο. Τι λάθος έκανα!

Μολονότι προσωπικά δεν ήμουν ιδιαίτερα θρησκος, επισκεπτόμασταν τη συναγωγή τακτικά. Η διατροφή μας ήταν αυστηρά προσαρμοσμένη στα εβραϊκά πρότυπα για χάρη της μητέρας μου, η οποία με τη σειρά της ήθελε να διατηρεί τις παραδόσεις όσο το δυνατόν περισσότερο για χάρη της μητέρας της, της γιαγιάς μου, που ζούσε μαζί μας και ήταν πολύ θρησκευόμενη. Κάθε Παρασκευή βράδυ μαζευόμασταν για το δείπνο του Σαββάτου, προσευχόμασταν και τρώγαμε παραδοσιακά φαγητά, φτιαγμένα με αγάπη από τη γιαγιά μου.

Μαγείρευε σε μια τεράστια ξυλόσομπα. Χάρη σ' ένα ευρηματικό σύστημα από σωλήνες, ζεσταινόταν όλο το σπίτι και ο καπνός διοχετευόταν έξω με ασφάλεια. Όταν μπαίναμε στο σπίτι παγωμένοι, βάζαμε μαξιλάρια δίπλα στη σόμπα και καθόμασταν εκεί για να ζεσταθούμε. Είχα ένα κουτάβι, ένα μικρό κυνηγόσκυλο, τη Λούλου, που κούρνιαζε στην αγκαλιά μου τις κρύες νύχτες του χειμώνα. Πόσο πολύτιμες ήταν εκείνες οι νύχτες για μένα!

Ο πατέρας μου δούλευε σκληρά για να μας διασφαλίζει τα προς το ζην, παράλληλα όμως φρόντιζε να μας επισημαίνει ότι υπήρχαν πολύ πιο σημαντικά πράγματα στη ζωή από τα υλικά αγαθά. Κάθε Παρασκευή βράδυ, πριν από το δείπνο, η μητέρα ζύμωνε τρεις-τέσσερις φραντζόλες *χάλα*, το πεντανόστιμο παραδοσιακό ψωμί από αυγά και αλεύρι, που τρώγαμε σε ιδιαίτερες περιστάσεις. Όταν ήμουν έξι ετών, ρώτησα τον πατέρα μου γιατί φτιάχναμε τόσο πολλές φραντζόλες, αφού ήμασταν τόσο λίγοι, κι εκείνος μου εξήγησε ότι πήγαινε τις περίσσιες φραντζόλες στη συναγωγή και τις έδινε σε όσους είχαν ανάγκη. Αγαπούσε πολύ την οικογένειά του, αλλά και τους φίλους του. Έφερνε πάντα φίλους στο σπίτι για να μοιραστούν το δείπνο μαζί μας, παρόλο που μερικές φορές η μητέρα μου πατούσε πόδι κι έλεγε πως δε γινόταν να φέρνει παραπάνω από πέντε ανθρώπους τη φορά, καθώς δεν μπορούσε να στριμώξει περισσότερους στο τραπέζι μας.

«Αν είσαι αρκετά τυχερός ώστε να έχεις χρήματα κι ένα καλό σπίτι, μπορείς να βοηθάς εκείνους που δεν τα έχουν», μου έλεγε ο πατέρας μου. «Αυτή είναι η ουσία της ζωής – να μοιράζεσαι την καλή σου τύχη». Πίστευε πως υπάρχει μεγαλύτερη ευχαρίστηση στο να δίνεις παρά στο να παίρνεις και πως τα σημαντικά πράγματα στη ζωή – φίλοι, οικογένεια, καλοσύνη – είναι απείρως πολυτιμότερα από τα χρήματα. «Ο άνθρωπος αξίζει περισσότερο από τον τραπεζικό του λογαρια-

σμό». Όταν μου τα έλεγε όλα αυτά, πίστευα πως ήταν τρελός, αλλά τώρα, ύστερα απ' όσα είδαν τα μάτια μου σε αυτή τη ζωή, ξέρω πως είχε δίκιο.

Ένα απειλητικό σύννεφο όμως κρεμόταν πάνω από την οικογένειά μας. Η Γερμανία ήταν σε δυσχερή θέση. Είχαμε χάσει τον πόλεμο και η οικονομία μας είχε καταστραφεί. Οι συμμαχικές δυνάμεις είχαν θριαμβεύσει και ζητούσαν χρηματικές αποζημιώσεις, τις οποίες η Γερμανία δεν μπορούσε να ξεπληρώσει, και 68 εκατομμύρια άνθρωποι υπέφεραν. Υπήρχαν τραγικές ελλείψεις σε τρόφιμα και καύσιμα και η διάχυτη φτώχεια ήταν έντονα αισθητή στον υπερήφανο γερμανικό λαό. Μολονότι ήμασταν μια εύπορη οικογένεια της μεσαίας τάξης, ήταν αδύνατο να καλύψουμε πολλές από τις βασικές μας ανάγκες, ακόμη και με μετρητά. Η μητέρα μου περπατούσε πολλά χιλιόμετρα για να πάει στην αγορά και να ανταλλάξει ρούχα και τσάντες, που είχε αγοράσει σε καλύτερες εποχές, με αυγά, γάλα, βούτυρο ή ψωμί. Όταν έγινα δεκατριών, ο πατέρας μου με ρώτησε τι δώρο ήθελα για τα γενέθλιά μου, κι εγώ του ζήτησα έξι αυγά, μια φραντζόλα άσπρο ψωμί, πράγμα δυσεύρετο καθώς οι Γερμανοί προτιμούσαν το ψωμί σικάλεως, και έναν ανανά. Δεν μπορούσα να φανταστώ τίποτα πιο εντυπωσιακό από έξι αυγά – όσο για τον ανανά, δεν είχα δει ποτέ στη ζωή μου. Άγνωστο πώς τα κατάφερε, αλλά μου τον έφερε! Αυτός ήταν ο πατέρας μου! Θα έκανε πράγματα που έμοιαζαν αδύνατα, απλώς και μόνο για να με κάνει να χαμογελάσω. Ήμουν τόσο ενθουσιασμένος, ώστε έφαγα και τα έξι αυγά μονομιάς, το ίδιο και τον ανανά. Δεν είχα φάει ποτέ τίποτα τόσο πλούσιο σε πρωτεΐνες και βιταμίνες. Η μαμά μου προσπάθησε να με πείσει να μην τα φάω όλα μαζί, αλλά εγώ πού να ακούσω!

Ο πληθωρισμός ήταν τρομερός, έτσι ήταν αδύνατο να έχουμε απόθεμα από τρόφιμα ή να προγραμματίσουμε το

μέλλον. Ο πατέρας μου επέστρεφε στο σπίτι το βράδυ με μια βαλίτσα μετροητά, που μέχρι το πρωί δεν είχαν την παραμικρή αξία. Με έστειλε στην αγορά λέγοντάς μου: «Πάρε ό,τι μπορείς! Αν βρεις έξι φραντζόλες, αγόρασε τες όλες! Αύριο δε θα υπάρχει τίποτα!» Η ζωή είχε γίνει πολύ δύσκολη ακόμη και για τους τυχερούς, και οι Γερμανοί ένιωθαν ταπεινωμένοι και εξοργισμένοι. Είχαν αρχίσει να απελπίζονται και ήταν πλέον έτοιμοι να δεχτούν οποιαδήποτε λύση. Κάπως έτσι ο Χίτλερ και το Ναζιστικό Κόμμα υποσχέθηκαν στον γερμανικό λαό μια λύση – και του παρουσίασαν έναν εχθρό.

Το 1933, όταν ο Χίτλερ ανέβηκε στην εξουσία, έφερε μαζί του ένα κύμα αντισημιτισμού. Ήταν τα δέκατα τρίτα γενέθλιά μου και σύμφωνα με την παράδοση, ήμουν έτοιμος για το *Μπαρ Μιτσβά*, μιαν αρχαία θρησκευτική τελετή που σηματοδοτούσε την ενηλικίωση. Το *Μπαρ Μιτσβά*, που κατά λέξη σημαίνει «γιος της εντολής», συνήθως ακολουθείται από μια λαμπρή γιορτή με πεντανόστιμα φαγητά και χορό. Σε διαφορετικούς καιρούς, η τελετή θα γινόταν στη μεγαλοπρεπή συναγωγή της Λιψίας, αλλά υπό το καθεστώς των ναζί δεν επιτρεπόταν. Έτσι λοιπόν γιόρτασα την ενηλικίωσή μου σε μια μικρή συναγωγή που βρισκόταν τριακόσια μέτρα από το σπίτι μας. Ο ραββίνος της συναγωγής μας ήταν έξυπνος άνθρωπος. Είχε νοικιάσει το διαμέρισμα που βρισκόταν κάτω από τη συναγωγή σε έναν Γερμανό, ο οποίος είχε έναν γιο που ήταν μέλος των Ες Ες. Όταν ξεκίνησαν οι αντισημιτικές επιθέσεις, ο γιος του φρόντιζε ώστε φρουροί να προστατεύουν το διαμέρισμά του και έτσι ήταν ασφαλής και η συναγωγή από πάνω. Εάν ήθελαν να την καταστρέψουν, έπρεπε ταυτόχρονα να καταστρέψουν και το σπίτι αυτού του ανθρώπου.

Κάναμε τη θρησκευτική γιορτή υπό το φως των κεριών και προσευχηθήκαμε για την οικογένειά μου, αλλά και για όσους δεν ήταν πια μαζί μας. Μετά την τελετή, σύμφωνα με

την εβραϊκή παράδοση, θεωρούμουν πλέον άντρας και κατά συνέπεια υπεύθυνος των πράξεών μου. Τότε ήταν που ξεκίνησα να σκέφτομαι το μέλλον μου.

Όταν ήμουν μικρός, ήθελα να γίνω γιατρός, αλλά δε φαινόταν ότι βρίσκονταν εκεί τα ταλέντα μου. Στη Γερμανία υπήρχαν εκπαιδευτικά κέντρα όπου οι μαθητές πήγαιναν από νωρίς για να ανακαλύψουν την κλίση τους, μέσα από διάφορες νοητικές και χειρωνακτικές ασκήσεις. Στην περίπτωση μου, αποφάσισαν ότι είχα ταλέντο στα μαθηματικά, καθώς και πολύ καλή οπτική αντίληψη – η όρασή μου ήταν άριστη, το ίδιο και ο συντονισμός ματιών-χεριών. Θα γινόμουν ένας εξαιρετος μηχανικός, κι αυτό αποφάσισα να σπουδάσω.

Πήγαινα στο 32ο Δημοτικό, ένα πολύ καλό σχολείο που στεγαζόταν σ' ένα πανέμορφο κτίριο. Απείχε ένα χιλιόμετρο από το σπίτι μας και μου έπαιρνε περίπου δεκαπέντε λεπτά με τα πόδια, εκτός κι αν ήταν χειμώνας. Στη Λιψία κάνει γενικά πολύ κρύο, κι έτσι το ποτάμι ήταν παγωμένο περίπου οχτώ μήνες τον χρόνο. Μπορούσα λοιπόν να κάνω πατινάζ στο ποτάμι μέχρι το σχολείο, και να φτάσω σε μόλις πέντε λεπτά.

Το 1933, πήρα προαγωγή για το γυμνάσιο και θα πήγαινα στο γυμνάσιο της Λιψίας. Εάν η Ιστορία είχε πάρει διαφορετική τροπή, θα σπούδαζα εκεί μέχρι τα 18, αλλά δεν ήταν γραφτό.

Μια μέρα, πήγα στο σχολείο και μου είπαν ότι δεν ήμουν πια ευπρόσδεκτος – με έδιωχναν επειδή ήμουν εβραίος. Για τον πατέρα μου αυτό ήταν αδιανόητο. Και καθώς ήταν όχι μόνο πεισματάρης αλλά και άνθρωπος με ισχυρές διασυνδέσεις στη Λιψία, σύντομα δρομολόγησε ένα νέο σχέδιο για την εκπαίδευσή μου.

«Μη στεναχωριέσαι», μου είπε. «Θα συνεχίσεις τις σπουδές σου. Θα το φροντίσω εγώ».

Σύντομα είχα πλαστά χαρτιά και με τη βοήθεια ενός οι-

κογενειακού φίλου έκανα την εγγραφή μου στο εκπαιδευτικό ίδρυμα Jeter & Shearer, ένα κολέγιο μηχανολογίας στο Τούτλινγκεν, μια πόλη που βρισκόταν πολύ νοτιότερα της Λιψίας. Εκείνη την εποχή ήταν το επίκεντρο της τεχνολογίας και της μηχανολογίας στον κόσμο, που προμήθευε παντού μηχανικούς ακριβείας. Κατασκεύαζαν κάθε λογής απίθανες μηχανές, πολύπλοκα ιατρικά όργανα και βιομηχανικό εξοπλισμό. Θυμάμαι ότι είχα δει ένα μηχανήμα στο οποίο τα κοτόπουλα τοποθετούνταν στη μία μεριά του μιάντα και μέχρι να φτάσουν στην άλλη, ήταν ξεπουπουλιασμένα, πλυμένα και τυλιγμένα. Απίστευτο! Κι εγώ θα μάθαινα πώς να κατασκευάζω αυτές τις μηχανές, με την πιθανώς καλύτερη μηχανολογική εκπαίδευση στον κόσμο. Για να καταφέρω να μπω, έπρεπε να δώσω διάφορες εξετάσεις και είχα τόσο άγχος, ώστε χρειαζόταν να σκουπίζω τον ιδρώτα από το μέτωπό μου κάθε τόσο, προτού στάξει πάνω στο χαρτί και το καταστρέψει. Η μεγαλύτερη αγωνία μου ήταν μην απογοητεύσω τον πατέρα μου.

Είχα κάνει την εγγραφή μου με το ψευδώνυμο Βάλτερ Σλάιφ, ένα ορφανό Γερμανόπουλο που δεν είχε και πολλά να φοβάται από μια συνάντηση με τον Χίτλερ ως Γερμανό καγκελάριο. Βάλτερ Σλάιφ ήταν το όνομα ενός πραγματικού παιδιού γερμανικής καταγωγής, το οποίο είχε εξαφανιστεί. Κατά πάσα πιθανότητα, η οικογένειά του είχε εγκαταλείψει αθόρυβα τη χώρα όταν άρχισε η άνοδος των ναζί στην εξουσία. Ο πατέρας μου κατάφερε να αποκτήσει την ταυτότητά του και να την πλαστογραφήσει αρκετά πειστικά, ξεγελώντας την κυβέρνηση. Εκείνη την εποχή, οι γερμανικές ταυτότητες είχαν πολύ μικρές φωτογραφίες ενσωματωμένες στο χαρτί, ορατές μόνο με ένα ειδικό υπέρυθρο φως. Η πλαστογραφία έπρεπε να γίνεται με τεράστια προσοχή, αλλά η επαγγελματική κατάρτιση του πατέρα μου στις γραφομηχα-

νές τού εξασφάλιζε την πρόσβαση στα απαραίτητα εργαλεία και στην τεχνογνωσία.

Με αυτά τα νέα έγγραφα μπορούσα να ξεκινήσω μια νέα ζωή και να καταφέρω να συνεχίσω τις σπουδές μου, ξεκινώντας την επαγγελματική μου εκπαίδευση στη μηχανολογία. Το σχολείο μου απείχε μια διαδρομή εννιά ωρών με το τρένο από τη Λιψία. Είχε έρθει η ώρα να μάθω να φροντίζω τον εαυτό μου, τα ρούχα μου, την εκπαίδευσή μου και να κρατήσω το μυστικό μου με κάθε τίμημα. Πήγαινα στο σχολείο κάθε μέρα και τα βράδια κοιμόμουν σε ένα κοντινό ορφανοτροφείο, σε έναν κοιτώνα με μεγαλύτερα σε ηλικία αγόρια. Σε αντάλλαγμα για τη δουλειά μου κατά την πρακτική μου εξάσκηση, έπαιρνα ένα μικρό επίδομα, το οποίο μπορούσα να χρησιμοποιώ για ρουχισμό και διάφορα άλλα απαραίτητα.

Το να είμαι ο Βάλτερ Σλάιφ σήμαινε μια πολύ μοναχική ζωή. Δεν μπορούσα να πω σε κανέναν ποιος ήμουν στην πραγματικότητα, δεν μπορούσα να εμπιστευτώ κανέναν – κάτι τέτοιο συνεπαγόταν την αποκάλυψη της εβραϊκής μου ταυτότητας και θα έθετε τη ζωή μου σε κίνδυνο. Έπρεπε να είμαι ιδιαίτερα προσεκτικός στις τουαλέτες και στα ντους, καθώς αν κάποιος τύχαινε να παρατηρήσει την περιτομή μου, θα σήμαινε το τέλος για μένα.

Είχα ελάχιστες επαφές με την οικογένειά μου. Η αλληλογραφία δεν ήταν ασφαλής τρόπος επικοινωνίας και για να πάρω τηλέφωνο, έπρεπε να πηγαίνω στο υπόγειο ενός πολυκαταστήματος, ακολουθώντας μια μεγάλη, περίπλοκη διαδρομή, προκειμένου να βεβαιωθώ ότι δε με παρακολουθούν. Τις λίγες φορές που κατάφερα να μιλήσω με την οικογένειά μου, ράγιζε η καρδιά μου. Ότι και να πω, είναι αδύνατον να περιγράψω την οδύνη που ένιωθα μακριά από το σπίτι μου και την αγωνία που μου προκαλούσε το γεγονός ότι αυτή ήταν η μοναδική μου ευκαιρία να εξασφαλίσω τη μόρφωση και το

μέλλον που ο πατέρας μου επιθυμούσε για μένα. Όσο δύσκολο κι αν ήταν όμως να βρίσκομαι μακριά από τους δικούς μου, θα ήταν χειρότερο να τους απογοητεύσω.

Έλεγα στον πατέρα μου πόσο μόνος ένιωθα μακριά τους, κι εκείνος μου απαντούσε να είμαι δυνατός.

«Έντι, το ξέρω πως είναι πολύ δύσκολο, αλλά θα έρθει μια μέρα που θα με ευχαριστείς», μου έλεγε. Αργότερα έμαθα πως μολοντί σ' εκείνα τα τηλεφωνήματα ήταν αυστηρός μαζί μου, μόλις κατέβαζε το ακουστικό, άρχιζε να κλαίει σαν μωρό. Έκανε τον γενναίο για να με βοηθήσει να είμαι γενναίος εγώ.

Και είχε δίκιο. Χωρίς αυτά που έμαθα στο σχολείο, δε θα είχα καταφέρει ποτέ να επιβιώσω απ' όσα ακολούθησαν.

Πέντε χρόνια πέρασαν έτσι – πέντε χρόνια ακατάπαυστης εργασίας και αβάσταχτης μοναξιάς.

Δεν είμαι σίγουρος ότι μπορώ να εξηγήσω πώς είναι να υποκρίνεσαι ότι είσαι κάποιος άλλος από τα δεκατρία μέχρι τα δεκαοχτώ σου χρόνια. Είναι πολύ βαρύ φορτίο να κουβαλάς ένα τέτοιο μυστικό για τόσο καιρό. Δεν περνούσε ούτε μια στιγμή που να μη μου έλειπε η οικογένειά μου, αλλά καταλάβαινα πόσο σημαντικές ήταν οι σπουδές μου, κι έτσι δεν το έβαζα κάτω. Η θυσία ήταν τεράστια, αλλά το ίδιο και τα οφέλη από την εκπαίδευσή μου.

Τα τελευταία χρόνια της επαγγελματικής μου εκπαίδευσης εργάστηκα σε μια εταιρεία που κατασκεύαζε ειδικό ακτινογραφικό εξοπλισμό. Εκτός από την τεχνική και θεωρητική πλευρά της εκπαίδευσής μου, έπρεπε να αποδείξω ότι μπορούσα να εργαστώ σκληρά κι αποτελεσματικά στο νέο μου επάγγελμα. Δούλευα όλη μέρα και πήγαινα στο σχολείο τα βράδια. Η Τετάρτη ήταν η μοναδική μέρα που δεν πήγαινα

για δουλειά και την αφιέρωνα ολοκληρωτικά στη μελέτη μου.

Παρά τη μοναξιά μου, μου άρεσαν πολύ όλα αυτά που μάθαινα. Οι δάσκαλοί μου ήταν από τους πιο διακεκριμένους επιστήμονες στον κόσμο. Έπιαναν τα εργαλεία τους και μπορούσαν να κατασκευάσουν σχεδόν τα πάντα, από λιλιπούτεια γρανάζια μέχρι γιγάντιες μηχανές πρωτοποριακής τεχνολογίας. Στα μάτια μου όλα αυτά έμοιαζαν με θαύμα. Η Γερμανία ήταν στην πρώτη γραμμή της τεχνολογικής και της βιομηχανικής επανάστασης, που υποσχόταν να βελτιώσει τη ζωή εκατομμυρίων ανθρώπων – κι εγώ ήμουν στο σημείο αιχμής!

Το 1938, αμέσως μόλις έκλεισα τα δεκαοχτώ, έδωσα τις τελικές μου εξετάσεις και ανακηρύχθηκα ο καλύτερος μαθητής της σχολικής χρονιάς, κάτι που μου εξασφάλισε μια θέση στο σωματείο. Εκείνη την εποχή τα σωματεία στη Γερμανία ήταν πολύ διαφορετικά απ' ό,τι σήμερα. Δεν είχαν να κάνουν τόσο με τη διαπραγμάτευση αποδοχών και συνθηκών εργασίας, όσο με την ποιότητα των υπηρεσιών που μπορούσε κανείς να προσφέρει. Αυτό σήμαινε ότι γινόσουν μέλος μόνο αν ήσουν από τους καλύτερους στον τομέα σου. Στην ουσία, ήταν ένας χώρος συνεργασίας για τα μεγαλύτερα μυαλά της χώρας, που μοναδικό σκοπό είχε την επιστημονική και βιομηχανική πρόοδο. Σε αυτό το πλαίσιο, η τάξη και το δόγμα του καθενός ήταν άνευ σημασίας σε σχέση με το κύρος της ίδιας της εργασίας. Έτσι, ήταν πραγματικά μεγάλη τιμή για μένα να γίνω δεκτός σε τόσο μικρή ηλικία.

Όταν έγινε η τελετή, στάθηκα μπροστά απ' όλους για να παραλάβω τον έπαινο από τον διευθυντή του Σωματείου Μηχανολογίας Ακριβείας, ο οποίος φορούσε την παραδοσιακή γαλάζια τήβεννο με το λευκό κεντητό κολάρο.

«Σήμερα καλωσορίζουμε τον Βάλτερ Σλάιφ σε ένα από τα καλύτερα σωματεία της Γερμανίας», ανακοίνωσε ο διευθυντής. Κι εγώ ξέσπασα σε λυγμούς.

Τότε με ταρακούνησε λέγοντάς μου: «Τι στο καλό έπαθες; Αυτή είναι μία από τις καλύτερες μέρες της ζωής σου! Πρέπει να αισθάνεσαι περήφανος!»

Εγώ όμως αισθανόμουν απαρηγόρητος. Ήμουν αφάνταστα λυπημένος που οι γονείς μου δεν μπορούσαν να είναι εκεί για να με δουν. Ήθελα τόσο απεγνωσμένα να ξέρουν τι έχω καταφέρει – επίσης, ήθελα ο διευθυντής να ξέρει πως δεν ήμουν ο Βάλτερ Σλάιφ, ένα άμοιρο ορφανό, αλλά ο Έντι Τζέικου και πως είχα μια οικογένεια που με αγαπούσε και υπέφερα που ήμουν μακριά τους.

Θεωρώ πολύτιμες όλες τις γνώσεις που μου πρόσφεραν εκείνα τα χρόνια, αλλά θα λυπάμαι πάντα για τον καιρό που πέρασα μακριά από την οικογένειά μου. Γιατί η αλήθεια είναι πως ο πατέρας μου είχε απόλυτο δίκιο, όταν μου έλεγε πως η ζωή αξίζει περισσότερο από έναν τραπεζικό λογαριασμό. Υπάρχουν πολλά πράγματα σε αυτό τον κόσμο που κανένα χρηματικό ποσό δε θα καταφέρει ποτέ να αγοράσει, καθώς και μερικά που είναι πραγματικά ανεκτίμητα – από αυτά το πρώτο είναι η οικογένεια, το δεύτερο η οικογένεια και το τελευταίο πάλι η οικογένεια.

Αγαπητέ μου νέε φίλε,

Έχω ζήσει έναν αιώνα και ξέρω πώς είναι να κοιτά κάποιος το κακό κατάματα. Έχω αντικρίσει τις χειρότερες πλευρές της ανθρωπότητας, τις φρικαλεότητες των στρατοπέδων συγκέντρωσης και τις προσπάθειες των ναζί να αφανίσουν τον λαό μου. Τώρα όμως θεωρώ τον εαυτό μου τον πιο ευτυχισμένο άνθρωπο στη γη. Μέσα απ' όσα βίωσα, έμαθα αυτό: η ζωή μπορεί να είναι όμορφη, αν την κάνεις όμορφη. Θα σας διηγηθώ την ιστορία μου – για μεγάλα διαστήματα θλιβερή και ζοφερή, αλλά με ευτυχή κατάληξη. Επειδή η ευτυχία είναι τελικά επιλογή μας. Από εμάς εξαρτάται. Ας δούμε πώς.

Μια αφήγηση που μεταδίδει τη δύναμη
της ελπίδας, της αγάπης και της αλληλεγγύης.

The Times

Η ιστορία του είναι καθηλωτική και ιδιαίτερα
επίκαιρη αυτή την περίοδο που παλεύουμε
να κατανοήσουμε τις προκλήσεις της εποχής μας.

Weekend Post

Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ
www.psichogios.gr

ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ: 25113

Γ Ι Α Α Ν Α Γ Ν Ω Σ Τ Ε Σ Μ Ε Α Π Α Ι Τ Η Σ Ε Ι Σ